

Законодавча обумовленість упровадження терміна «охороноздоровче право» в правове поле України

А.М. Коваль

кандидат юридичних
наук, доцент кафедри
державно-правових
дисциплін,
Університет економіки
та права «КРОК»

У статті обґрунтовано положення про те, що людина, як суб'єкт права, та її властивості «життя», «здоров'я» є об'єктами сфери правової охорони і захисту, та в першу чергу сфери охорони здоров'я.

Ключові слова: людина, життя, здоров'я, властивості, що є в площині охороноздоровчих відносин, охороноздоровче право.

В статті обосновано положення о том, что человек, как субъект права, и его свойства «жизнь», «здоровье» являются объектами в сфере правовой охраны и защиты, и в первую очередь в сфере здравоохранения.

Ключевые слова: человек, жизнь, здоровье, свойства, которые находятся в плоскости здравоохранительных отношений, здравоохранительное право.

In the scientific article the author justify the position that person as a legal entity, and its properties such as life, health inherent to man, are subject of the scope of legal protection and defense, and especially such areas that is health.

Keywords: man, life, health, property that are found in plane of health care relation, health care right.

Постановка проблеми

Питання охорони здоров'я є ключовим при забезпеченні життя людини, тому в суспільстві, державі повинен функціонувати механізм регулювання суспільних відносин у рамках охороноздоровчих відносин, урегульованих правом. Зазначається, що, отримавши від природи життя, людина може його втратити не тільки через втрату здоров'я.

Українське суспільство та держава задекларували людиноцентричний підхід до взаємовідносин особистості і держави, який базується на концептуальних засадах Загальної декларації прав людини і передбачає, що в основі забезпечення життєдіяльності людини в Україні на перше місце поставлено завдання, пов'язані з реалізацією «природолюдських» положень відносно того, що людина та її життя і здоров'я, честь і гідність, а також недоторканність і безпека в суспільстві та державі є найвищою «соціальною цінністю», а тому права і свободи людини та їх гарантії для діяльності держави, її інституцій виступають

визначальними чинниками для формування сучасної демократичної, соціальної, правової держави [1].

У процесі забезпечення державотворчого будівництва потребують свого вирішення питання, пов'язані з визначенням кола відносин та сфери їх регулювання, що виникають при здійсненні охорони оздоровчої діяльності суспільства і держави. Тому вказані питання й запропоновано нами для обговорення в межах цієї наукової статті [2, с. 11, с. 54-55].

Аналіз останніх досліджень і публікацій

В Україні питання охороноздоровчої діяльності суспільства і держави досліджувались у рамках традиційної і так званої нетрадиційної медицини. Зокрема їх вивчали такі науковці: Н. Болотина, С. Булеца, В. Волков, В. Галай, З. Гладун, Л. Дешко, А. Коваль, Г. Лопатенков, П. Лівак, О. Мірошниченко, Л. Пиріг, Р. Стефанчук, С. Стеценко, В. Стеценко, І. Сенюта та інші.

У постановочному плані безпосередньо питаннями охороноздоровчого права

займаються науковці Т. Варфоломеєва, В. Гончаренко, А. Бірюкова, Р. Гревцова, Т. Грузева, С. Гончаренко, Д. Карамішев, П. Лівак, Г. Мирнова, О. Рогова, З. Романовська, Є. Фесенко та інші.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Потребують обґрунтування положення, що життя і здоров'я людини будучи властивостями, які притаманні їй як особистості, та є з позицій гуманітарного розуміння філософськими категоріями, що мають соціальну цінність і правову (юридичну) природу, потребують для застосування в правовому полі терміна «охороноздоровче право».

Формулювання цілей статті

Метою статті є дослідження ціннісного значення здоров'я людини в суспільстві і державі та визначення в ньому місця охороноздоровчої діяльності, а також здійснення теоретико-правового обґрунтування вживання терміна «охороноздоровче право».

Виклад основного матеріалу дослідження

Право на охорону здоров'я в Україні впроваджується державою за допомогою забезпечення безпечного екологічного середовища проживання людини, захисту її від неякісних і фальсифікованих продуктів харчування, створення нормальних умов праці, використання якісної фармацевтичної продукції, надання кваліфікованої медичної допомоги та медичних послуг тощо.

Основоположною правовою нормою у вказаних питаннях є положення ст. 49 Конституції України, у якій закріплено, що кожний має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. У зазначеній статті закріплено положення про те, що медична допомога в державних і комунальних установах охорони здоров'я надається громадянам безкоштовно за рахунок коштів відповідного бюджету, страхових внесків, інших надходжень. Також у ній закріплено, що державою фінансуються відповідні

соціально-економічні, медико-санітарні, оздоровчо-профілактичні програми та вживаються заходи з розвитку державних, комунальних, приватних закладів охорони здоров'я, заохочується діяльність, що сприяє зміцненню здоров'я людини, розвитку фізичної культури й спорту, екологічного і санітарно-епідеміологічного благополуччя.

Згідно з положеннями ст. 50 Основного закону нашої держави, кожен в Україні має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди, тому приховування посадовими і службовими особами фактів і обставин, що створюють загрозу життю і здоров'ю людей передбачає відповідальність відповідно до законодавства України. Статтею передбачено, що кожному, хто є під юрисдикцією Української Держави, гарантується право доступу до інформації про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту, а також гарантується право на поширення такої інформації, яка ніким не може бути утаємничена.

Держава зобов'язана відповідно до Конституції України (ст.ст. 24, 27, 28, 29) гарантувати громадянам право на здоров'я незалежно від раси, статі, національності, мови й соціального походження, а також місця проживання [3].

Кожна людина має природне невід'ємне і непорушне право на охорону здоров'я. Суспільство і держава відповідальні перед сучасним і майбутніми поколіннями за рівень здоров'я і збереження генофонду народу України, забезпечують пріоритетність охорони здоров'я в діяльності держави, поліпшення умов праці, навчання, побуту і відпочинку населення, розв'язання екологічних проблем, удосконалення медичної допомоги і запровадження здорового способу життя.

Законодавство України про охорону здоров'я визначає управлінські, правові, організаційні, економічні та соціальні засади охорони здоров'я, регулює суспільні відносини у цій сфері з метою забезпечення гармонійного розвитку фізичних і духовних сил, високої працездатності

довголітнього активного життя громадян, попередження і зниження захворюваності, інвалідності та смертності, поліпшення спадковості, усунення факторів, що шкідливо впливають на їх здоров'я.

В «Основах законодавства України про охорону здоров'я» та нормативно-правових актах, що регулюють зазначену сферу, під *здоров'ям людини* розуміється стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад; *невідкладний стан людини* – це раптове погіршення фізичного або психічного здоров'я, яке становить пряму та невідворотну загрозу життю та здоров'ю людини або оточуючих її людей і виникає внаслідок хвороби, травми, отруєння або інших внутрішніх чи зовнішніх причин; *охорона здоров'я* – система заходів, які здійснюються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, закладами охорони здоров'я, медичними та фармацевтичними працівниками і громадянами з метою збереження та відновлення фізіологічних і психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності людини при максимальній біологічно можливій індивідуальній тривалості її життя [3].

Зміст інших понять і термінів визначається законодавством України та спеціальними словниками понять і термінів Всесвітньої організації охорони здоров'я.

Охорона здоров'я – загальний обов'язок суспільства та держави, тому державні, громадські або інші органи, підприємства, установи, організації, посадові особи та громадяни зобов'язані забезпечити пріоритетність охорони здоров'я у власній діяльності, не завдавати шкоди здоров'ю населення і окремих осіб, у межах своєї компетенції надавати допомогу хворим, інвалідам та потерпілим від нещасних випадків, сприяти працівникам органів і закладів охорони здоров'я в їхній діяльності, а також виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством про охорону здоров'я.

Життя людини – це природне явище, яке у довкіллі та соціальному середовищі цілком залежить від функціонування орга-

нізму людини, тобто від стану її здоров'я.

Позбавлення життя людини відбувається через втрату повністю її здоров'я. Втрата здоров'я може здійснитися природним шляхом – це смерть у разі старіння; законодавчим шляхом – це застосування смертної кари; протиправним впливом на здоров'я людини, що призводить до позбавлення життя іншою людиною, у тому числі з використанням різного роду технічних засобів; шляхом самогубства – вільне волевове виявлення людиною діянь відносно свого життя, які ведуть до його припинення; втрата життя людини від природних катаклізмів.

Здоров'я є природною властивістю людини. Воно притаманне живій людині і дається їй разом із життям як «дар Божий», при цьому ні держава, ні суспільство, практично, не можуть впливати на процес «надання здоров'я» [4].

В усі часи здоров'я людини розглядалося як одна з найважливіших життєвих цінностей, як найбільше особисте благо. «*Valetudo magnum bonum*» (із лат. – здоров'я – найбільше багатство) про це говорили у свій час ще древні римляни [5, с. 9].

Поняття «здоров'я людини» є надто багатограним і різноплановим явищем, а тому існує велика кількість його визначень, оскільки фахівці різних спеціальностей по-різному розуміють і використовують підходи для пояснення і розкриття його сутності. Навіть медицина досі не виробила універсального наукового визначення цього поняття.

Кожне джерело розглядає його з різних аспектів, зокрема тлумачний словник української мови дає таке пояснення: «Здоров'я – це нормальна діяльність живого організму, те чи інше самопочуття людини» [6, с. 153].

У популярній медичній енциклопедії здоров'я тлумачиться як стан, протилежний хворобі, який не можна визначити з достатньою точністю, оскільки він пов'язаний з великою широтою коливань найважливіших показників життєдіяльності людини і пристосованими можливостями організму [7, с. 93].

У преамбулі Статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) (1948 р.) зафіксовано, що «здоров'я – це стан повного фізичного, душевного та соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб чи фізичних вад, це стан високої працездатності та соціальної активності людини» [8, с. 5]. Таке визначення поняття «здоров'я» є загальновизнаним у міжнародному спілкуванні. Тому здоров'я розглядається не лише як ресурс, а як і мета життя людини.

Згідно зі ст. 3 «Основ законодавства України про охорону здоров'я» здоров'я – це стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб і фізичних вад, тобто здоров'я слід розглядати і розуміти як один із найважливіших, необхідних аспектів суспільного благополуччя, задоволення фізичних, психічних, соціальних, культурних і духовних потреб людини [3].

Говорячи про здоров'я людства, слід мати на увазі, що воно є складовим. Зокрема, це здоров'я кожної людини, тобто індивідуальне здоров'я особистості, а також здоров'я певної організованої спільноти людей, це наприклад, здоров'я мешканців села, міста, колективу людей чи якоїсь категорії людей тощо. Усі названі види здоров'я людини чи її спільнот є явищами реального життя та мають своє нормативне визначення і юридичний зміст.

Здоров'я нашим суспільством сприймалося як найважливіша життєва цінність, від ступеня володіння якою залежить рівень задоволення майже усіх потреб людини. Потреба у здоров'ї має загальний характер. Вона притаманна і окремому індивіду, і суспільству загалом. Суспільство та держава відповідальні перед теперішнім і майбутнім поколіннями за здоров'я нації. Таким чином у суспільстві та державі повинен функціонувати дієвий механізм забезпечення благополучного існування людини у природному середовищі, що її оточує, та соціумі. Тобто нормальна екологія, безпечні для здоров'я і життя продукти харчування, питна вода, відповідні умови для здійснення праці, навчання, ви-

ховання, побуту тощо, а також відповідні соціально-економічні умови.

Про це йдеться в Загальній декларації прав людини від 10 грудня 1948 р., зокрема в ст. 25 зазначено, що кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини, та в інших міжнародно-правових документах [9].

У своїй діяльності і суспільство, і держава повинні дбати про поліпшення умов праці, навчання, побут і відпочинок населення, займатися розв'язанням екологічних проблем, удосконалювати медичну допомогу і запроваджувати здоровий спосіб життя, а також визначати правові, організаційні, економічні та соціальні засади охорони здоров'я, регулювати суспільні відносини у цій сфері з метою забезпечення гармонійного розвитку фізичних і духовних сил населення, підтримувати високу працездатність і довголіття активного життя громадян, усувати фактори, що шкідливо впливають на їхнє здоров'я, попереджувати і знижувати рівні захворюваності, інвалідності та смертності, поліпшувати спадковість тощо [3].

Таким чином, законодавець підкреслює, що для людини необхідний комплекс різноманітних умов, засобів, способів тощо для забезпечення збереження її здоров'я, а тому неможливо обмежити діяльність сфери охорони здоров'я лише медичними правовідносинами.

Сучасний світ сповнений численних природних та антропогенних загроз і катаклізмів, що впливають на здоров'я людини, тому його охорона набуває ще більшої значущості й актуальності.

Наукові дослідження показують, що здоров'я населення тільки на 10% залежить від рівня медичного обслуговування, а на 90% – від чинників, що не входять напряму у сферу медичної діяльності, однак ці чинники суттєво впливають на якість

життя людини. Зокрема йдеться про рівень забрудненості довкілля, якість питної води, збалансованість харчування, охорону праці, рівень залученості населення до занять фізичною культурою і спортом, розповсюдженість серед населення шкідливих звичок, здійснення державних заходів із попередження виникнення епідемії тощо [10, с. 16].

Ураховуючи викладене, запропонований рядом науковців проект медичного кодексу, на нашу думку, не може в повному обсязі охопити регулювання правовідносин, пов'язаних з охороною здоров'я людини. Медичне обслуговування та надання медичних послуг, фармацевтична діяльність є предметом регулювання зазначеного кодексу, оскільки це впливає з самої назви проекту («медичний» – сукупність знань про хвороби людини, їх лікування та запобігання, система наукових знань та практичної діяльності, метою яких є зміцнення та збереження здоров'я, продовження життя людини). Тому слід звернути увагу на те, що в пропонуваному нормативно-правовому акті увага акцентується на регулюванні правовідносин, що виникають при наданні медичної допомоги та медичних послуг [11, с. 29, 92].

Досліджуючи цю сферу суспільних відносин, доцільно вивчити позицію науковців Російської Федерації, які пропонують розробити і прийняти Кодекс законів про охорону здоров'я, який містив би положення, що торкаються:

1) конституційного регулювання охорони здоров'я;

2) галузевого регулювання охорони здоров'я (природоохоронне, адміністративне, цивільне, кримінальне тощо);

3) загальних положень, що регулюються «Основами законодавства про охорону здоров'я», зокрема яке регулює:

а) відносини, які виникають у сфері забезпечення безпечних умов життя;

б) правовідносини профілактичного напрямку;

в) відносини, що охороняють права громадян на охорону здоров'я;

г) правовідносини, які визначають пра-

ва і відповідальність медичних і фармацевтичних працівників;

д) правовідносини, які виникають у зв'язку з регламентацією діяльності національної системи охорони здоров'я;

е) правовідносини, які регулюють фінансування сфери охорони здоров'я;

є) правовідносини, які регулюють окремі види медичної діяльності тощо.

На нинішньому етапі розвитку українського суспільства особливу увагу варто приділити питанню об'єднання зусиль і знань юристів, медиків та інших фахівців для створення належної життєздатної правової бази нормативного регулювання суспільних відносин у сфері охорони здоров'я населення в Україні, спрямованої на підвищення ефективності та якості законотворчого процесу.

Для вирішення цього питання пропонуємо розробити і прийняти нормативно-правовий акт Кодекс законів України про охорону здоров'я, у якому необхідно врахувати міжнародно-правові стандарти у сфері охорони здоров'я населення, досвід зарубіжних країн з формування медичного законодавства, однак зважаючи на національні особливості, традиції та реалії.

Завдання пропонуваного нами нормативно-правового акта полягають у систематизації чинної нормативно-правової бази, складові якої подекуди не мають єдності в підходах до законодавчого забезпечення права людини і громадянина на охорону здоров'я, хибують на кон'юнктурність, тимчасовість інтересів. Зазначені обставини та інші чинники обумовлюють необхідність комплексного підходу до вдосконалення законодавчої бази сфери охорони здоров'я населення.

Створення належної нормативно-правової бази у сфері охорони здоров'я населення, насамперед законів – це справа творча, однак потребує виважених підходів, ґрунтовних знань у галузі охорони здоров'я і медицини, досвіду у сфері законодавчої техніки, відповідального ставлення.

Серед шляхів удосконалення і подолання проблемних ситуацій у регулюванні суспільних відносин у сфері охорони

здоров'я населення пропонуємо такі основоположні заходи, що повинні визначити ключові засади законодавчої діяльності у вказаній сфері. Зокрема вони повинні відображати: а) пріоритетність прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина у сфері охорони здоров'я, що випливають із природних прав людини та конституційних положень; б) розуміння охорони здоров'я населення як однієї з головних умов забезпечення національної безпеки; в) забезпечення гарантій з боку держави щодо надання безоплатної медичної допомоги у державних і комунальних закладах охорони здоров'я відповідно до конституційних положень; г) наступність у законодавчій роботі.

На відміну від поточного законодавства, консолідація в охороноздоровчому законодавстві – це вид систематизації, який полягає у впорядкованому об'єднанні розрізаних охороноздоровчих правових приписів або нормативно-правових актів за наочною ознакою в єдиний чи збільшений акт у певному логічному зв'язку і відповідно до прийнятої в спеціальному порядку їх нової редакції.

Актуальність і важливість створення Кодексу України про охорону здоров'я зумовлена багатьма обставинами, основними з яких є: 1) необхідність комплексного реформування вітчизняної системи охорони здоров'я, у тому числі її законодавчого забезпечення як фундаменту для всіх інших перетворень; 2) відсутність на даний час науково обгрунтованої концепції законотворчої діяльності у сфері охорони здоров'я населення; 3) прагнення забезпечити підвищення рівня правової освіти медичних і фармацевтичних працівників; 4) забезпечення процесу розгляду і вирішення конфліктів у так званих медичних справах; 5) узгодженість окремих законів у сфері охорони здоров'я населення з галузевим законодавством; 6) необхідність чіткої регламентації правового статусу пацієнтів і медиків; 7) потребою в правовому регулюванні різних систем охорони здоров'я населення (державна, муніципальна, приватна).

Робота щодо створення Кодексу Украї-

ни про охорону здоров'я є надто відповідальною і тривалою, потребує залучення спеціалістів різних галузей. Зазвичай процес реформування поточного законодавства відбувається протягом кількох років. Як показує практика, розвинуті країни (Австрія, США, Німеччина, Франція, Італія, Іспанія та ін.) у своєму національному законодавстві про охорону здоров'я населення мають різноманітні нормативно-правові акти, як-от медичні чи лікарські кодекси, правові приписи, що регулюють відносини між медичними працівниками і пацієнтами, а також їхніми родичами, професійні відносини медиків між собою та з адміністрацією закладів охорони здоров'я і державних органів.

У процесі роботи над Кодексом України про охорону здоров'я необхідно врахувати низку положень, зокрема:

1. Кодекс повинен містити правові приписи, що регулюють ключові питання медичної діяльності, надання медичних послуг, медичної допомоги, фармацевтичної діяльності, ґрунтуються на пріоритеті прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, а також приписи, які обмежують або забороняють застосування певних біомедичних технологій стосовно людини та встановлюють юридичну відповідальність у разі їх порушення.

2. У кодексі варто врахувати міжнародно-правові стандарти прав людини у сфері охорони здоров'я населення, зокрема питання життєвого рівня людини, її медичного догляду, відповідне соціальне обслуговування, необхідне для підтримання здоров'я і добробуту людини та її сім'ї, права на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності тощо.

3. Необхідно визначити основні засади, що регулюють права людини і громадянина на безпечне для її життя і здоров'я довкілля.

4. Усі положення кодексу повинні узгоджуватися з нормативно-правовими актами інших галузей права.

5. Варто передбачити механізм врахування розвитку науки і прогресу в галузі медицини з метою забезпечення дієвості кодексу.

6. Необхідно дотриматися етичності норм, що регламентують питання провадження медичної діяльності, надання медичних послуг, медичної допомоги, фармацевтичної діяльності.

7. У кодексі також повинна знайти своє відображення процедура створення незалежної інституції, яка надає експертні висновки щодо питань охорони здоров'я діяльності.

Кодекс повинен мати преамбулу, загальну, особливу та спеціальні частини.

Преамбула кодексу повинна розставити акценти і визначити пріоритети у сфері надання медичних послуг і медичної допомоги, відобразити конституційні принципи і врахувати міжнародно-правові стандарти. Кожну частину кодексу пропонуємо ділити на окремі розділи, які закріплювали б норми, що регулюють однорідні суспільні відносини у сфері надання медичної допомоги (правовий статус пацієнта, біоетичні основи надання медичної допомоги тощо). Загальна частина повинна містити належно розроблений понятійно-термінологічний апарат, межі правового регулювання, завдання кодексу, принципи біоетики, основи правового статусу пацієнтів і медичних працівників тощо. Особлива частина повинна регулювати питання надання медичної допомоги в різних напрямках медичної діяльності, зокрема стоматологічна справа, хірургічна справа, сімейна медицина, психіатрична допомога, фармацевтична справа, косметологічна справа, гематологічна справа та інші. Спеціальні частини повинні відображати специфіку і конкретику надання медичних послуг і медичної допомоги окремим верствам населення за конкретними специфічними напрямами медичної діяльності.

З урахуванням зазначеного, кодекс може бути дієвим, життєздатним, зведе до певної структурної побудови різноаспектні, але водночас споріднені нормативно-правові акти, скоординує і спрямує їх на забезпечення потреб і законних інтересів людини у сфері охорони здоров'я, а таким чином захисту її життя на Землі [12, с. 270-274].

Обґрунтовуючи галузь законодавства та галузь права, у рамках яких повинні регулюватися суспільні відносини, що виникають, розвиваються у сфері охорони здоров'я населення, слід зазначити, що в Україні кожний має право на охорону здоров'я. Реалізація цього права передбачає: а) забезпечення достатнього життєвого рівня, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та соціальне обслуговування, що є необхідним для підтримання здоров'я людини; б) безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище; в) санітарно-епідемічне благополуччя території і населеного пункту, де проживає людина; г) безпечні і здорові умови праці, навчання, побуту та відпочинку; д) кваліфіковану медичну допомогу, включаючи вільний вибір лікаря, вибір методів лікування відповідно до його рекомендацій закладу охорони здоров'я; е) достовірну та своєчасну інформацію про стан свого здоров'я і здоров'я населення, включаючи існуючі і можливі фактори ризику та їх ступінь; є) участь в обговоренні проєктів законодавчих актів і внесення пропозицій щодо формування державної політики у сфері охорони здоров'я; ж) участь в управлінні охороною здоров'я та проведенні громадської експертизи з цих питань у порядку, передбаченому законодавством; з) можливість об'єднання в громадські організації з метою сприяння охороні здоров'я; и) правовий захист від будь-яких незаконних форм дискримінації, пов'язаних із станом здоров'я; і) відшкодування заподіяної здоров'ю шкоди; ї) оскарження неправомірних рішень і дій працівників закладів та органів охорони здоров'я; й) можливість проведення незалежної медичної експертизи у разі незгоди громадянина з висновками державної медичної експертизи, застосування до нього заходів примусового лікування та в інших випадках, коли діями працівників охорони здоров'я можуть бути ущемлені загальновизнані права людини і громадянина; к) право пацієнта, який перебуває на стаціонарному лікуванні в закладі охорони здоров'я, на допуск до нього інших медичних працівників, членів сім'ї, опікуна,

підкувальника, нотаріуса та адвоката, а також священнослужителя для відправлення богослужіння та релігійного обряду тощо [3].

Згідно з Конституцією України держава гарантує всім громадянам реалізацію їхніх прав у сфері охорони здоров'я шляхом: а) створення розгалуженої мережі закладів охорони здоров'я; б) організації і проведення системи державних і громадських заходів щодо охорони та зміцнення здоров'я; в) надання всім громадянам гарантованого рівня медичної допомоги у обсязі, що встановлюється Урядом України; г) здійснення державного і можливостей громадського контролю та нагляду в сфері охорони здоров'я; д) організації державної системи збирання, обробки і аналізу соціальної, екологічної та спеціальної медичної статистичної інформації; е) встановлення відповідальності за порушення прав і законних інтересів громадян у сфері охорони здоров'я [1].

Визначаючи право кожного в Україні на охорону здоров'я, держава забезпечує його захист. У разі порушення прав, свобод і законних інтересів громадян у сфері охорони здоров'я відповідні державні, громадські або інші органи, підприємства, установи та організації, їх посадові і службові особи та громадяни зобов'язані вжити заходів щодо поновлення порушених прав, захисту законних інтересів і відшкодування заподіяної шкоди.

Слід зазначити, що правове регулювання суспільних відносин, що виникають, розвиваються та припиняються у сфері охорони здоров'я, базується на засадах Конституції України та складається з «Основ законодавства України про охорону здоров'я» та інших нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до Конституції та Основ.

Так, у Основах регулюється об'ємне коло суспільних відносин, що торкаються реалізації права на охорону здоров'я. У ньому законодавець вказує на сутність розуміння права на охорону здоров'я, при цьому зазначається, що законодавством України можуть бути визначені й інші права громадян у сфері охорони здоров'я.

Для реалізації цього права державою в Основах закріплено, як нами вже зазначалося, у ст. 7 гарантії права на охорону здоров'я, а в ст. 8 закріплено положення, яке торкається державного захисту права на охорону здоров'я. У ст. 12 закріплено, що охорона здоров'я – один з пріоритетних напрямів державної діяльності, тому держава формує політику у сфері охорони здоров'я в Україні та забезпечує її реалізацію [3].

Реалізація права на охорону здоров'я є предметом регулювання й інших нормативно-правових актів, зокрема Цивільного кодексу України, де у Книзі другій «Особисті немайнові права фізичної особи» у главі 21 (ст.ст. 281-293) закріплено комплекс положень щодо забезпечення реалізації права людини на охорону здоров'я та захисту цього права [13].

Питання охорони здоров'я є предметом регулювання Кодексу України про адміністративні правопорушення [14] та Кримінального кодексу України [15].

Реалізація права на охорону здоров'я регулюється також правовими приписами інших галузей законодавства, зокрема Кодексом законів України про працю, де закріплені гарантії медичного обслуговування [16].

Положення й правові приписи, спрямовані на зміцнення здоров'я і його охорона, містяться й у низці інших правових актів, зокрема законах України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» [17], «Про безпечність і якість харчових продуктів» [18], «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини» [19], «Про донорство крові та її компонентів» [20], «Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання» [21], «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [22] тощо.

Право на охорону здоров'я гарантується не тільки законодавством України, а й передбачено в міжнародних документах, зокрема Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про громадянські і політичні права. Право на охорону здоров'я та його захист передбачено

в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р., яку в 1997 р. та протоколи до неї ратифікувала Україна [23]. Так, Конвенція забороняє жорстоке і нелюдське поводження з людиною, забороняє довільно позбавляти людини життя, гарантує право на інформацію, забороняє дискримінацію, гарантує судовий захист прав пацієнтів, гарантує захист лікарської таємниці тощо.

Слід зазначити, що взаємозв'язок та взаємодія між різними аспектами життєдіяльності людини є очевидним, тому охороноздоровче законодавство включає в себе правове регулювання комплексу суспільних відносин, які виникають у сфері охорони здоров'я людини з різних напрямів і різноаспектно, але центробіжною силою його є людина.

Формуючи поняття «охороноздоровче право», слід вказати, що це сукупність правових приписів, які регулюють суспільні відносини при забезпеченні проживання людини в комфортному для її

організму навколишньому природному середовищі (довкіллі) та соціальних умовах, що виникають в процесі задоволення потреб людини в нормальній екології, безпечних для здоров'я і життя продуктах харчування, питній воді тощо, у створенні відповідних умови для здійснення людиною праці, навчання, виховання, побуту, а також використанні інших відповідних соціально-економічних умов, при наданні медичної допомоги та медичних послуг у діагностичних, лікувальних та профілактичних заходах, при регулюванні та управлінні в галузі охорони здоров'я та під час здійснення господарської діяльності у цій сфері.

Отже, ураховуючи викладене та положення ст. 20 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» про наукове забезпечення охорони здоров'я, слід відмітити, що охороноздоровче право в нашій державі має законодавче підґрунтя і тому потребує наукового розроблення для використання в практичній діяльності в рамках правового поля.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України, 1996. – № 30. – С. 141.
2. *Бабич С. С.* Роль охороноздоровчого права у підвищенні рівня захисту прав пацієнтів та медичних і фармацевтичних працівників / С. С. Бабич // Захист прав медичних і фармацевтичних працівників як запорука захищеності прав пацієнтів : 36 виступів на міжнародній науково-практичній конференції, м. Київ 26-27 квітня 2013 р. ; Курило Т. М. Викладання охороноздоровчого права в системі післядипломної медичної освіти // Там же.
3. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 р. № 2801-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. 1993. – № 4. – С. 356.
4. *Погосян А. П.* Правова концепція «здорова людина – вища соціальна цінність держави» : постановка проблеми / А. П. Погосян // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2010. – № 3. – С. 17-22.
5. *Гладун З. С.* Державне управління у галузі охорони здоров'я / З. С. Гладун. – Тернопіль : Укрмедкнига, 1999. – 312 с.
6. *Івченко А. О.* Тлумачний словник української мови / А. О. Івченко / Худож.-оформ. І. В. Осипов. – Харків : Фоліо, 2006. – 549 с.
7. Популярна медична енциклопедія / [за ред. Б. Б. Петровського]. – М., 1979. – 225 с.
8. Всемирная организация здравоохранения : Основные документы. – Женева, 1988. – С. 346.
9. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2005. – № 3 ; Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. // Офіційний Вісник України. – 1998. – 16 квітня (13) ; Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права : Пакт від 16 грудня 1996 р. // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2002. – № 2 ; Міжнародний пакт про громадянські та політичні права : Пакт від 16 грудня 1996 р. // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2002. – № 1 ; Конвенція про захист прав та гідності людини в зв'язку з використанням досягнень біології та медицини (Конвенція про права людини та біомедицину) : Конвенція від 4 квітня 1997 р.

ETS № 164 // Електронна інформаційно-правова система «Ліга. Закон. Версія 7.7.1. Файл: Ми97355X.HT

10. *Гладун З. С.* Теоретичні засади адміністративно-правового регулювання охорони здоров'я населення в Україні : монографія / З. С. Гладун. – Львів : Плай, 2015, – 442 с.

11. *Стеценко С. Г.* Медичне право України. Підруч. / С. Г. Стеценко, В. Ю. Стеценко, І. Я. Сеньюта / За ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. – К. : Всеукр. асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 507 с ; Волков В. Д. Медичне право України : практикум / В. Д. Волков, Л. М. Дешко, Ю. В. Мазур. – Донецьк : Сучасний друк. – 2010. – 249 с.

12. *Коваль А. М.* Статус пацієнта : адміністративно-правове регулювання : дис. ... канд. юрид. Наук / А. М. Коваль. – Ірпінь. – 2011. – 274 с.

13. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40 – 44. – С. 356, зі змін, і допов.

14. Кодекс України про адміністративні правопорушення. – К. : Велес, 2010. – 176 с.

15. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 21. – С. 920.

16. Кодекс законів про працю України від 12 жовтня 1971 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – С. 375. – Додаток до № 50.

17. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. 1994. – № 27. – С. 218.

18. Закон України «Про безпечність і якість харчових продуктів» від 23 грудня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 19. – С. 98.

19. Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини» від 16 липня 1999 р. // Офіційний вісник України. – 1999 – № 32. – С. 20, код акта 9743/1999.

20. Закон України «Про донорство крові та її компонентів» від 23 червня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 23. – С. 183.

21. Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 6 квітня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 29. – С. 228.

22. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 1 грудня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 48. – С. 409.

23. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17 липня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 40. – С. 263.